

Ivan Šaško
pomoćni biskup zagrebački
Uvodna riječ prigodom otvaranje izložbe
Marijana Glavnika 'Vita Christi'
u Nadbiskupijskome pastoralnom institutu u Zagrebu
Četvrtak, 6. ožujka 2014. u 19.30 sati

Braćo i sestre, prijatelji i gosti,

posebnim pozdravom i zahvalnošću obraćam se gospodinu Marijanu Glavniku i njegovoj obitelji, iz koje je i naš subrat u svećeništvu, fra Tomislav. Zahvaljujem i našem pastoralnom institutu, svima koji su pomogli u postavljanju i predstavljanju ove izložbe, a posebno gospođi Maji Juras koja je oblikovala njezin prostorno-likovni postav.

Gospodin Glavnik nas je na početku ovogodišnje korizme okupio oko umjetničkih djela koja potvrđuju čudesnu neiscrpnost, neizbježnost i radost otajstva križa. Ali ne samo...

Božju objavu mogli bismo zvati i 'izložbom', jer je Bog – stvarajući svijet i čovjeka i objavljujući nam se na razne načine do konačne objave u Isusu – ne samo predstavio sebe, nego sebe *izložio*. Ta je izložba najvidljivija u njegovoj slici, u čovjeku, u nama ljudima. Dopustio je da ga vidimo, da od njegova Daha živimo, da u njemu ostanemo.

A 'gledati Boga' je konačna svrha, cilj prema kojemu težimo, blaženstvo koje je moguće „čistima srcem“. Gledanje Boga jedan je od izraza za našu čežnju; ime za puninu života. Bog se očitovao, objavio, postao vidljivim i izložio se u djelima spasenja. Taj se oblik Božjega govora pokazivao u Riječi i na djelu; očitovao se kao milosrđe, od podignute zmije u pustinji do Golgote.

Činilo se da rimska politička vlast i odluke glavara naroda pripremaju izložbu smrti protivnika koji je smetao svojim svjedočenjem da je Kralj i da je Sin Božji, ali je zapravo Bog Otac pred oči i srce svakoga čovjeka postavio izložbu svoga milosrđa. Pozivnica za tu izložbu još i danas nosi odjek ispunjenja Pisma: *Gledat će onoga koga su proboli (Iv 19, 37)*.

Uistinu, izveden je iz grada i na tome prostoru 'izvan' položen i izložen na križ; položen u grob, da bi uskrsnućem sebe očitovao i pokazao živim. Najveća je to izložba u povijesti koja je postala razglednicom postojanja; pokaznicom otajstva života.

Od tada do danas dvije ukrižene crte, boje, vlati trave, grane ili grede, sjene ili stijene... bude osjećaje, zadiru u iskustva susreta, propituju odluke, usmjeravaju nadu. I koliko god iz iscrtali, nikada ne ostaju dosadnima. I ma koliko bilo čak i pokušaja, namjernih i nenamjernih, da se od križa napravi kič, usuđujem se reći da je to jedina tema od koje nije moguće napraviti kič. To istodobno otežava i olakšava put umjetnicima. No, to ih i ne zabrinjava. Umjetnik koji je odlučio oblikovati križ, sam je pristao na supatnju i sudjelovanje u djelu ljubavi.

O djelima gospodina Glavnika već su podosta napisali likovni kritičari i izgovorili drugi ljudi koji daleko bolje od mene poznaju duh i ozračje, genezu pojedinih djela. Premda sam zadnjih dana pokušao malo dublje ući u opus, kojega je večerašnji izbor manji dio, ostajem u susretu s dojmovima, sa sadašnjim govorom, bez posebnoga predznanja, a netko će reći i uvjetovanosti.

Još i ne znajući kakav će naslov dobiti izložba, svoje sam misli pokušao spojiti u neke cjeline s imenima. Kao prva mi se nametnula ideja okvira i mislio sam da bi nekoliko djela moglo imati zajedničko ime: *Okvir bez Križa i Križ onkraj okvira*. Neka su djela uistinu intonirana tako da okvir ne uokviruje, premda je snažno naglašen, a tamo gdje je manje naglašen naslućuje se prisutnost križa koja seže izvan slike, reljefa, skulpture. Neke kao da križ pretapaju u drugu formu i temu, dok se stvarnost opire odvajanju od križa. *Prisutnost križa i sveprisutnost Krista*. I to mi se ime činilo prihvatljivim.

Zatim sam gledao pojedine prikaze Rasketoga i shvatio da je umjetnik na pojedinim djelima sugerirao slobodu. Ima prikaza na kojima kao da je namjerno izbjegao pribijenost ruku i stavio pred nas torzo, Isusovo tijelo. Prikovanost se može podrazumijevati, ali – ako ju ne vidimo – otkrivamo da se Riječ i Tijelo ne mogu prikovati i ubiti.

U djelima u kojima gosp. Glavnik dopušta vidjeti Kristove ruke više se i ne radi o tematici križa, nego o tematici uskrsnuća. Svugdje gdje su na slikama, reljefina ili skulpturama ruke, čak i onda kada su prelomljeno spuštene, jasna je sugestija vertikale koja asocira na ustajanje iz groba. Tako sam vidio tu čudesnu *Muku bez ruku* kao nastavak života koji se očituje u Crkvi, jer svi su kršteni ponovno živi u Kristu i postaju udovi njegova Tijela.

Crkva mi je djelovala kao ključ čitanja ostalih djela, kao mreže i mrjestilišta, kao bića koja traže svoja staništa, oslobođena od onoga što im inače nužno treba; kao čvrstoća drvenih oblika koji godovima govore o trajanju i mekoći te se svojom shematičnošću tiču svakoga doba i podneblja. Negdje su kao često korištene igračke koje pozivaju da ih i sami dodirujemo, pomaknemo, a negdje kao modeli velikih spomenika, da ne zaboravimo što daje i čuva život. Sviđa mi se ritam isprepletenosti ozbiljnosti, igre i spomena, da nas križ previše ne pritijesni, da nas zaigranost ne učini površnima, da nam spomen ne oteža srce.

Ovom izložbom gospodin Glavnik nam svjedoči da križ i danas govori i da ima svoj oblik u našem vremenu i u pojedinačnim životima. Središnji izriječ naše vjere o Kristu koji je umro na križu i uskrsnuo traži čovjekov odgovor. Kakav je križ našega vremena, danas u Hrvatskoj: uvjerljiv, bolan, krhak, prepoznatljiv, iskorištavan, zahtjevan, prijeteći, ispunjen nadom?

Čini mi se da je gospodina Glavnik prilično zahvatila zadivljenost jedinstvenom smrću smrti koja ne dopušta da ju se svede na banalnost. Kada Mojsije vidi gorući grm, želi se približiti i promotriti. Prisutna je želja da se nešto razumije i dade odgovor, ali isto tako i otvorenost za dobivanje odgovora. Umjetnik nam svjedoči da nije ljudska patnja ta koja osvjetljava i daje odgovor o Kristovome križu, nego obratno. Njegova se smrt ne razrješuje u dilemi između trpljenja i radosti, života i smrti, nego u odnosu prema Bogu i ljudima.

Zanimljivo je da Luka u svome Evandjelju (23, 48) piše: „I kad je sav svijet koji se zgrnuo na taj prizor vidio što se zbiva, vraćao se bijući se u prsa.“

Evandelist za riječ prizor koristi grčku riječ: *theoria*, a latinski ju prevodi riječju *spectaculum*. U vremenu u kojemu se sve pokušava svesti na uprizorivanje, u spektakularnost i samo nju proglasiti vrijednom, ne smijemo ostati na *teoriji*, nego se pitati kakvim očima trebam gledati; što pročišćuje pogled na događaje. Jedino tako možemo biti uvedeni u otajstvo Božjega lica koje je objavljeno na križu.

Umjetnik nam nudi odgovor da nije dostatna sućut pred bolima nevinoga čovjeka; nije dostatno gledati križ tužnim pogledom pred zagonetkom smrti i razočaranom nadom onih koji su imali svoje velike planove; nije dostatno gledati križ u odražaju naših zloća i grijeha, pitajući se o pravednosti i okrutnosti Boga koji želi smrt svoga Sina; nije dostatno vidjeti križ kao mjesto neuspjeha njegova navještaja, njegovih prodornih riječi i nježnih susreta. Večeras je Krist izložen, da bi prizvao svjetlo uskrsnuća. To svjetlo ne dopire do nas bez križa; križ ne možemo zaobići. To je otajstvo života. Ako dopustimo njegovu formu, otkrivat ćemo u križu stvarnosti koje su neočekivane. Oko njega može biti praznina, ali će baš u njemu biti vidljiva razigranost, često naznačena pojačanim koloritom i gibanjem.

Tako će se u interpretaciji ribe redovito naći njezin akronim *ihthys*, ali ne zaboravimo da su ribe prije svega simbol euharistije, lijeka besmrtnosti, hrane vječnoga života. *Theoria* Golgote dopušta nam prepoznati Isusovu smrt kao mjesto oprostjenja i oslobođenja, čišćenja i liječenja od ravnodušnosti i udaljenosti.

Zato mi se osobito dojmljivom čini slika *Posljednje večere* na kojoj je Krist bez ruku; bez križa; bez pogleda, a da pritom opet sve postoji: apostoli kao ruke i kao križ i kao pogled. Ni apostolima se ne vide ruke.

Oltar, kalež i kruh. U podnožju ribe i pšenica. Smrt i život stopljeni u jedno, odijeljeni kao što su naše misli od Božjih misli, a opet u zajedništvu, bez kojega ni pogledi nemaju smisla. Kao dvije slike spojene u jednu; uzajamno tražene i pronađene.

Ruke apostola se ne vide, a slika ostaje dinamičnom, po euharistiji, izražavajući Isusove riječi: *Bez mene ne možete učiniti ništa*. Neobična sloboda prikovanosti.

I na kraju moram reći da sam htio doći do neobičnih slika s Novorođenčecom i križem (od kojih je jedna reproducirana na pozivnici za večerašnji susret). Djeluju poput crtačkih studija, neobvezatne kompozicije, u kojima dijete djeluje 'nepotrebno', kao da je pridodano. Čini se da je to govor našega križa današnjice, prisutnoga i prislonjenoga. Dijete kao suvišno, bez lica, a opet razigrano, čije znakove ne prepoznamo dovoljno jasno za prihvaćanje.

Dijete u središtu rasprava i sukoba; dijete kao *theoria* i kao uronjenost u životnu dramu. Lice mu se ne vidi niti gledajući prema križu, niti gledajući s križa. Vidi se gledajući odozgor, s pretpostavljenom 'nebeskom, Božjom perspektivom'. Križ nas vodi prema tomu pogledu, jer razapet je život, darovan je život, ali je i križ uzmaknuo pred novim majčinstvom i novim rođenjem. I ruke su tu. Ruke kao motiv uskrsnuća; često nevidljive u raspeću i jasno istaknute u uskrsnuću... Poput odjeka s Posljednje večere: ovo činite meni na spomen, gdje posrijedi nije obred, nego prihvaćanje i zaštita života; ljubav prema bližnjima.

Dragi prijatelji! Ova su mi djela rekla puno više od ovdje izrečenoga. Hvala gospodinu Marijanu što sam s njime – po njegovim radovima – mogao razmijeniti pogled i misli. On je odlučio na taj način ostati s nama, otkrivajući nam da je Krist od Emausa prošao i Hrvatskom te da želi osjetiti srca koja gore u nama. Od prolaznosti će ostati pepeo, a od vječnosti uskrsno svjetlo. Otvoren je Litostrotos, ali i grob u Getsemaniju. Otvorena je i ova izložba: *theoria* koja je i večeras postala Crkva u zadivljenosti. Hvala.